

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Издателство	_____
Волем №	632 дата 26.09.2017
Секция III, бул. Шилчовски преход № 2, бл. 17 тел. 02/ 779 20 88 ; факс: 02/ 570 1 91	

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Пенка Данова

за дисертационния труд на Марио Стойков,

редовен докторант на секция „Българите, Османската империя и Европа“

при Института за исторически изследвания – БАН,

на тема

„Европа, Рим и българите католици през XVII век: религиозна, образователна и политико-дипломатическа дейност на българското католическо духовенство“

Темата за българите католици и за дейността на техния елит – българското католическо духовенство през XVII век е забележително изследователско поле в родната ни историография, което е редно да намери продължение след стореното от поколения български учени (като се почне от Милетич, Милев, през Дуйчев до Списаревска, Вечева, Б. Димитров, Станимиров и др.). Докторантът добре познава постиженията на българските историци, както и по-голямата и важна за успешното разработване на темата част от достъпните отпечатани извори, в това число и някои югославски издания. Това личи от направения в Предговора историографски преглед (с. 5–12) и приложената в края на труда Библиография (с. 248–259).

Благодарение на своето вещо познаване на българските изследвания по темата „българи католици“ и на ползването на извори докторантът добре е развил някои части на своя труд. Сред тях са параграфите от Първа глава, посветени на въпросите за произхода на българите католици, техния поминък и демографската картина на българите католици през XVII век (с. 35–40); Втората глава (с. 40–178); дипломатическата дейност на българския католически елит по време и непосредствено след Чипровското въстание в Четвърта глава, както и проследяването на съдбата на българите католици след въстанието в Пета глава.

Голяма част от набелязаните в Предговора шест цели и задачи на дисертацията (с. 17) са постигнати. Прави обаче впечатление, че сред тях не са включени такива, свързани с „Европа“ и „Рим“ от заглавието на труда. Съзнателният отказ на Марио Стойков от един самостоятелен дял на дисертационния труд, в който да се изложат проблемите на европейския XVII век с

оглед разясняването на проблемите на католическия свят, включително и скромния дял на българското католичество (това би осветливо по-добре невъзможността да се постигне единство по въпроса на борбата на християнския Запад срещу Османската империя), не благоприятства за разрешаването на начертаните цели. Просто е довело до разпокъсване на историческия увод на части, включени в Първа глава „Рим и българите католици“, където твърде схематично и непълно са представени решенията на Тридентския събор и някои аспекти на устройството и контрареформационните промени в Ордена на францисканците и началните страници на Четвърта глава „Дипломатическите мисии на българите католици...“ (с. 193–196). Разпокъсаността и непълнотите не позволяват на читателя да вникне в такива важни въпроси като политиката на Римската курия спрямо католиците, Светите земи и общности на католически монаси по островите на Егейско море, намиращи се на територията и в акваторията на Османската империя. Нищо не е споменато за борбата между дипломатическите представители на Хабсбургската империя и Франция за правото да бъдат покровители на християните католици в Османската империя. Именно тази дипломатическа борба във време на мир между двете сили до голяма степен предопределя и позициите, в които се намира българското католическо духовенство – позиции на „неутралитет“, тъй като българският католически елит се състои от неподаници на Хабсбургите. По тази причина и влашките, молдавските и трансилванските князе се ползват от дипломатическото посредничество на българските католици. Сложните и често неприязнени отношения между представителите на различните християнски конфесии се отразяват не само на междуличностните отношения (на основата на изворовия материал това е разкрито в някои части на труда, например отношението на православните българи към българите католици), но преди всичко в политическата дейност на християнските владетели. Именно поради това Акош Барчай и Имре Тьокьоли са на страната на турците и пр. Нищо не е казано за визитациите на представители на Йезуитския орден в балканските провинции на Османската империя, което също е значим дял от политиката на Папството в региона, нито за установяване на диктата на Рим в духовната сфера чрез налагането на цензура в католическия свят („Показалец на забранените книги“), което пък е

част от културната политика, провеждана в католическите земи. Несъмнено част от тези пропуски се дължат на факта, че у нас и на български език тези проблеми са слабо и непълно разработвани, а докторантът е ползвал преимуществено българска книжнина.

Най-голяма тежест в дисертационния труд има Втора глава, в която чрез подробни биографични очерки авторът е представил дейността на видни представители на българския католически елит в българското землище и на Балканите – Петър Солинат, Илия Маринов, Петър Богдан Бакшев, Франческо Соимирович, Петър Парчевич, Филип Станиславов, Стефан Кнежевич и Антон Стефанов. Така избраният просопографски подход е дал възможност на Марио Стойков да разкрие доброто овладяване на изворовия материал и на моменти да изпъкне критичното му отношение към някои спорни въпроси (например относно авторството на кратките описания на Сърбия, на Охрид и България, излезли изпод перото на Соимирович, с. 107–108). В тази глава е включен своеобразен втори параграф, в който се разкрива дейността на българи католици в Трансилвания и Унгария (с. 148–178). Авторът умело и занимателно за читателя представя цялостната дейност на тези най-видни фигури на българското католическо духовенство през XVII столетие, но изследователят си задава въпроса дали този подход не принижават нивото на анализ и синтез в дисертационния труд. Все пак главата е онасловена „Религиозна дейност на българските мисионери през XVII век“. Лично аз приемам подхода на докторанта, тъй като цялостната дейност на католическите мисионери е подчинена на целите и задачите на Конгрегацията за разпространение на вярата и може да се определи като религиозна. Пределно ясно е на всички, че макар да им е забранена политическа дейност, мисионерите постоянно извършват такава. Дори само с акта на покръстване на един павликянин те превръщат този човек в бъдещ стожер на интересите на католическия свят. Това много добре е разбирано и от православните християни, и от османските власти по време на войните с Хабсбургската империя, независимо дали става дума за стари (заварени до появата на мисионерите) католици или новопокръстени павликяни. И това е добре илюстрирано чрез изворите, използвани в дисертацията.

Според мен непълно е представена образователната дейност на българите католици в Трета глава, озаглавена „Образованието като цел и задача на българските мисионери“ (с. 179–193). Тук на основата на извори и изследвания са представени Чипровското училище; училищата в Копиловци, Железна и Клисурса; учебното дело сред павликяните и във Влахия. Липсват обаче каквито и да било сведения за високото образование, което българите католици получават в италианските католически колежи, учебните им програми и помагала, по които те се подготвят, учебните пособия на илирийски език (книжовния славянски, който се преподава в Лорето), които те ползват и вероятно адаптират за своите ученици на родна земя. Такъв документален материал има събран и у нас. Намира се в НИМ и за него имам устни сведения от проф. Б. Димитров. В тази връзка интерес представлява и въпросът за историческата култура на българите, получили високо образование в католически колежи. Не е случаен фактът, че Петър Богдан се заема с нелеката задача по съставяне на „История на България“ под вещото ръководство и цензура на духовния си наставник Иван Пашрич.

Авторефератът съответства на съдържанието на дисертационния труд, като в някои случаи обогатява изводите, включени в Заключение (с. 241–247). Там са посочени и четири публикации на Марио Стойков, свързани с темата на дисертацията.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ ще отправя плах и предпазлив апел към Научното жури да гласува със ЗА присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Марио Стойков. Положителният ми вот на резервен член на журито се основава на добрата оценка, която давам за познанията на изворите, българските изследвания и респективно – доброто изложение на българската страна на темата, свързана с българите католици и дейността на най-видните представители на тяхното духовенство през XVII век. Плахостта и предпазливостта пък произтичат от направените по-горе критични бележки.

София, 20 септември 2017 г.

Подпис: